

La normalització terminològica en biomedicina

Les ciències de la salut són una branca mixta de la ciència i la tecnologia que tracta de la preservació i restauració de la salut. Hi pertanyen, entre d'altres, la farmàcia, la medicina, la psicologia i la veterinària. La recerca en cadascuna d'aquestes branques, especialment de la medicina, ha necessitat el concurs de ciències bàsiques, com ara la química i la biologia. Aquesta recerca pluridisciplinària, que es va anar consolidant durant la segona meitat del segle XX, ha donat lloc a un nou concepte: la biomedicina.

La biomedicina és una branca investigadora (no assistencial) de les ciències de la salut dedicada a l'estudi del diagnòstic, l'etiologia, la terapèutica i el tractament de les malalties, que utilitza els conceptes i els mètodes de la bioquímica, les biologies molecular i cel·lular, la genètica i els camps afins.

Els professionals de la biomedicina, com la resta de científics i tecnòlegs, pel que fa a la normalització terminològica, sofreixen una espècie d'esquizofrènia: com a practicants del pensament científic positiu, creuen que la terminologia científica ha d'estar normalitzada; com a practicants de la «lleï del mínim esforç», només usen els termes que un dia van aprendre i que els són familiars. Un nou triomf del senyor Hyde sobre el doctor Jekyll.

En l'àmbit de la biomedicina, es produeixen de manera contínua una enorme quantitat de conceptes. Aquests conceptes donen lloc a nous termes que, majoritàriament, neixen en anglès i després es tradueixen, amb més o menys gràcia, a altres idiomes. Però aquesta gran producció terminològica és caòtica, fins i tot capritxosa en molts casos, probablement a causa de l'escàs interès terminològic i lingüístic que existeix, en general, en l'àmbit científicotecnològic. Una de les anèc-

dotes que millor il·lustren el poc interès en el rigor terminològic es va produir en els últims anys en l'àmbit biomèdic: el científic escocès Sir Edwin Mellor Southern va descriure una tècnica bioquímica que els seus col·legues van denominar *Southern blot*; poc temps després altres científics van descriure —amb gran sentit de l'humor— altres tècniques semblants que van denominar, fent un joc de paraules, *Northern blot* i *Western blot*, sense que els cognoms d'aquests científics fossin *Northern* o *Western*, naturalment.

D'altra banda, en nombroses ocasions es crea més d'un terme per a denominar el mateix concepte, com ha passat amb el nom de moltes malalties. Un bon exemple d'això és el cas de la *cirrosi biliar primària* (terme recomanat pel Consell d'Organitzacions Internacional de Ciències Mèdiques i l'Organització Mundial de la Salut, OMS), que també rep les denominacions (no recomanades) següents: *cirrosi biliar hipertròfica*, *cirrosi biliar pericolangiòtica*, *cirrosi biliar xantomatosa*, *cirrosi de Charcot*, *cirrosi de Hanot*, *cirrosi de Todd*, *cirrosi hipertròfica*, *cirrosi monolobular*, *cirrosi tòxica*, *colangitis destructiva no supurativa crònica*, *síndrome de Hanot*, *síndrome de Hanot-Rossie*, *síndrome de Mahon-Tannhauser* i *síndrome de Tannhauser-Magendanz*; encara que no s'utilitzen totes ni amb la mateixa freqüència ni a tots els països.

Per intentar posar ordre en la terminologia científica, és evident que cal normalitzar-la, entenent per això tant la normalització dels termes com la normalització de l'ús dels termes normalitzats.

a) La normalització dels termes

El precedent més important en normalització de la terminologia científica es remunta al segle XVIII, quan el botànic suec Carolus Linnaeus va crear el sistema binomial de nomen-

clatura botànica, l'essència del qual segueix vigent en la nomenclatura científica dels éssers vius. Més recentment, diverses organitzacions científiques internacionals s'ocupen, amb excel·lents resultats, de la normalització dels termes científics. Algunes d'aquestes organitzacions té una història considerable; així, per exemple, la Unió Internacional de Química Pura i Aplicada, va fer la primera proposta internacional sobre la nomenclatura de la química orgànica l'any 1892, i el 1921 va constituir la comissió dedicada a la nomenclatura de la química inorgànica.

Un dels grans mèrits de les organitzacions dedicades a la normalització és la consideració del consens com un valor imprescindible: aquestes organitzacions són paradigmes de democràcia científicotecnològica. Efectivament, el primer esborrany de cada recomanació l'elaboren —en llengua anglesa, això sí— un grup d'experts procedents de diferents països. Aquest esborrany s'envia a un gran nombre d'experts en la disciplina que es tracti i, ocasionalment, a algun terminòleg perquè aportin esmenes i suggeriments. Una nova versió de l'esborrany s'envia a les associacions científiques dels diferents països que integren l'organització internacional perquè el sotmetin a votació. Si el vot és majoritàriament favorable es publica la recomanació en una o més revistes científiques de difusió internacional i, de vegades, també a Internet; en cas contrari, es reconsidera el document en la seva totalitat i es reinicia el procés o s'abandona el projecte. Per aquesta raó, aquestes recomanacions, quan finalment es publiquen, són el producte d'un gran consens.

Per als països de parla no anglesa el procés de normalització inclou, a més de participar en les institu-

cions científiques internacionals en llengua anglesa, la traducció del terme anglès recomanat. En català hi ha molt poques publicacions sobre aquest tipus de recomanacions. Un exemple a seguir es dona en l'àmbit de la química amb la traducció dels llibres de nomenclatura de la Unió Internacional de Química Pura i Aplicada publicats per l'Institut d'Estudis Catalans. Un altre exemple és la traducció al català del *Vocabulaire international de métrologie: concepts fondamentaux et généraux et termes associés*, feta per l'Associació Catalana de Ciències de Laboratori Clínic amb la supervisió del TERM-CAT.

b) La normalització de l'ús dels termes normalitzats

La normalització de l'ús dels termes normalitzats no depèn de les institucions normalitzadores, sinó dels potencials seguidors de les recomanacions internacionals. En aquest aspecte de la normalització, desgraciadament, sembla que és molt difícil tenir èxit. I, això, per què passa? Més endavant especularem sobre les possibles causes d'aquest fenomen; però, fins que aquesta normalització no s'aconsegueixi, de poc serveixen els esforços econòmics i humans realitzats per les organitzacions científiques. No obstant això, cal destacar que quan la normalització terminològica és una exigència governamental se segueix totalment i sense problemes, com és el cas de la indústria farmacèutica en l'ús de les denominacions comunes internacionals dels fàrmacs recomanades per l'OMS.

Com actuen els usuaris potencials de la terminologia recomanada?

a) El professorat i els investigadors

Pel que fa al professorat —sigui quin sigui el nivell de l'ensenyament impartit— i els investigadors, els termes apresos durant la carrera o a l'inici de la vida professional són generalment els que s'utilitzen sistemàticament. Aquests termes es fan propis i no es volen canviar per altres

d'estranyos. En general, les persones sofrem una espècie de topofòbia terminològica, és a dir, una actitud de rebuig contra els termes que ens resulten estranyos o rars, encara que, simultàniament, tot sovint sofrem una xenofília terminològica, sobretot anglofília terminològica.

Si els termes que s'aprenen en primera instància són anglicismes, l'assumpte encara és més complicat: als uns, substituir els anglicismes per termes del propi idioma els sembla una pèrdua de temps, fins i tot un endarreriment en un món globalitzat en el qual l'anglès ha de ser el rei —més aviat l'emperador— dels idiomes; als altres els sembla, conscientment o inconscientment,

que, si utilitzen anglicismes, demostren que són més coneixedors de la disciplina.

La sinonímia constitueix un problema addicional. Alguns autors de textos científics argumenten que, si hi ha sinònims, utilitzar sempre el mateix terme és poc estètic i per això barregen el terme recomanat amb els sinònims que no són recomanats. Aquests autors obliden que, tot i que l'ús de sinònims sigui un recurs valuós des del punt de vista literari, perjudica notablement la comunicació científica i consumeix una quantitat important de memòria en els sistemes d'emmagatzematge de la informació, ja siguin humans o informàtics.

b) Els traductors i els correctors d'estil

Els traductors tot sovint es troben en anglès termes no recomanats, com ara *level* amb el significat de 'concentration', *parameter* amb el significat de 'quantity' o *cystic fibrosis* amb el significat de 'mucoviscidosis'. La majoria de traductors no detecten aquest tipus de termes o si els detecten creuen que han de ser fidels al text original i tradueixen els termes no recomanats pels seus equivalents «calcats» que, naturalment, tampoc no són els recomanats en la llengua a què es tradueix. Només una minoria de traductors tradueixen els termes no recomanats anglesos pels equivalents recomanats en la llengua d'arribada.

En l'edició de llibres i revistes científiques, tant en la llengua original com en les traduccions, els correctors d'estil solen tenir una cura exquisida per seguir les regles ortogràfiques i sintàctiques. Si un autor o un traductor fa una «falta d'ortografia» el corrector sempre l'esmena, però les «faltes de terminologia» no les solen detectar i, consegüentment, ningú les corregeix. Per què s'intervé en uns casos i en els altres no? Al cap i a la fi, tot són convencions.

c) La indústria de productes científics

La indústria de productes científics, contràriament al que fa amb les «faltes d'ortografia», usa en els seus fulls informatius o propagandístics els vulgarismes terminològics que

fan servir els seus clients, els científics: «el client sempre té raó».

N'és una excepció la indústria farmacèutica, que, amb independència dels seus clients, però per obligació legal, usa les denominacions comunes internacionals recomanades per l'OMS.

d) Les organitzacions científiques

En nombroses ocasions, les organitzacions científiques prescindeixen totalment o parcialment de la normalització terminològica internacional. Així, malauradament, cap organització científica catalana de l'àmbit biomèdic ha publicat, per exemple, cap versió en català de la nomenclatura bioquímica recomanada internacionalment. Tampoc les universitats no semblen tenir gaire interès en les recomanacions internacionals sobre nomenclatura en l'àmbit biomèdic. També és una llàstima que el magnífic —en la majoria d'aspectes— *Diccionari enciclopèdic de medicina*, publicat conjuntament per l'Acadèmica de Ciències Mèdiques i de la Salut i *Enciclopèdia Catalana*, no utilitzi en gaires ocasions els termes recomanats internacionalment.

e) El govern

El Departament d'Educació intervé en diversos aspectes sobre el contingut dels llibres de text d'ensenyament secundari, però no dona cap instrucció sobre l'ús de la terminologia científica recomanada internacionalment.

Què es pot fer?

Molt probablement, l'ús generalitzat de la terminologia normalitzada i recomanada internacionalment no serà una realitat fins que no s'adopti a les escoles, instituts d'ensenyament secundari i universitats, i s'exigeixi als autors de textos científics. Les institucions docents i els mitjans de comunicació científica, i els organismes de l'Administració que els regulen, tenen la responsabilitat de col·laborar amb aquest aspecte del progrés científic.

S'haurien d'organitzar seminaris sobre com promoure l'ús de la terminologia científica normalitzada i recomanada internacionalment, i convocar-hi els diferents actors de l'escenari català: els científics, les editores científiques, les organitzacions científiques, la indústria de productes científics, etc.

Però les activitats necessàries perquè tot això passi, les haurien de dirigir i impulsar les dues organitzacions que, per la seva naturalesa, són les més apropiades per a fer-ho: el TERMCAT i la Societat Catalana de Terminologia. Si aquestes dues organitzacions s'ho proposessin, la situació milloraria notablement. N'estic segur!

XAVIER FUENTES ARDERIU
Laboratori Clínic
Hospital Universitari de Bellvitge